

УДК 82(100)-94.09»653»

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-3-32>**Галина ШЕВЦІВ,***orcid.org/0000-0003-1368-8492*

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри німецької та французької мов і методики їх навчання

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *powersoftshar@gmail.com***ПРО АВТОБІОГРАФІЧНЕ ПИСЬМО ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

У контексті вивчення тяглості європейського автобіографічного дискурсу пропонується стаття розглядає особливості його становлення та розвитку в епоху середньовіччя. Проаналізовано та узагальнено роботи українських, німецьких і французьких дослідників, що стосуються цієї проблематики. Метою пропонованої статті є вивчення моменту зародження та особливостей становлення автобіографічного письма в епоху середньовіччя. Об'єктом дослідження є середньовічний автобіографічний дискурс. Матеріалом дослідження слугують літературні тексти «Історії моїх нещасть» П'єра Абеляра та «Нового життя» Данте Аліг'єрі.

У середньовічному автобіографічному дискурсі відображена деформація богословського трактату, релігійної літератури та хроніки. Звернення середньовічного автора до себе є не самоціллю, а лише проміжною ланкою на шляху пізнання Бога. Важливим імпульсом для душевного самозаглиблення людини стала запроваджена в 1215 році практика церковної сповіді. Реальні обмеження тодішнього індивідуума фактично унеможливили його автобіографічне самовираження. Зображувані в цей період персоналії сповнені широким об'єктивним змістом християнської культури епохи середньовіччя, яка сповнена чітких приписів і законів.

Для розвитку середньовічного автобіографізму велике значення мала житійна література як християнська література зі строгими жанровими рамками. Автобіографічний дискурс Абеляра викликаний насамперед потребою самозосередження. Але в його розповіді ще немає чіткої межі, яка би відділяла його теперішнього від колишнього. Абеляр створює самовиправдання з метою свого возвелення, а сам справжній все-таки залишається прихованим під своєрідною маскою. Представлений Абеляром у цьому творі образ вже значно відходить від сповідальної традиції Августина, а згодом стає надбанням наступної європейської літературної традиції.

Вибудований на історії високого неземного кохання автобіографічний дискурс Данте так назвати можна лише частково. Важливим моментом у його дослідженні є вивчення рівнів автора та читача, які уможливають перехід від сентиментальної любовної лірики до глибокої філософської поезії. Різні рівні любові пов'язані з її різними образами, що представлені у творі: земна любов з реальною Беатріче та любов з божественною Беатріче, при цьому світська любов переходить до любові духовної.

Ключові слова: автобіографія, автор, дискурс, особистість, самозображення, середньовіччя, філософія.

Halyna SHEVTSIV,*orcid.org/0000-0003-1368-8492*

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer at the German and French Languages and their Methodologies Department

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *powersoftshar@gmail.com***ON AUTOBIOGRAPHICAL WRITING OF THE MIDDLE AGES**

In the context of studying the persistence of European autobiographical discourse, the proposed article examines the peculiarities of its formation and development in the Middle Ages. The works of Ukrainian, German, and French researchers related to this issue are reviewed and summarized. The purpose of the article is to study the moment of birth and features of the formation of autobiographical writing in the Middle Ages. The object of research is medieval autobiographical discourse. The literary texts «The Story of My Misfortunes» by Peter Abelard and «La Vita Nuova» by Dante Alighieri serve as the research material.

In the medieval autobiographical discourse, the deformation of the theological treatise, religious literature and chronicles is reflected. The medieval author's appeal to himself is not an end in itself, but only an intermediate link on the way to knowing God. The practice of church confession introduced in 1215 became an important impulse for self-immersion of a person. The real limitations of the individual at that time factually made one's autobiographical self-expression impossible. The personalities depicted in this period are full of the broad objective content of the Christian culture of the Middle Ages with its strict laws and rules.

Life literature as Christian literature with strict genre frameworks was of great importance for the development of medieval autobiography. Abelard's autobiographical discourse is caused primarily by the need for self-focus. But in his

story there is still no clear line separating his present from his past. Abelard creates self-justification for the purpose of self-aggrandizement, and the real one still remains hidden under a kind of mask. The image presented by Abelard in this work already departs from the confessional tradition of Augustine, and later becomes the property of the next European literary tradition.

Dante's autobiographical discourse, built on the story of high unearthly love, can only be tentatively called that. An important point in his research is the study of the levels of the author and the reader, which enable the transition from sentimental love lyrics to deep philosophical poetry. Different levels of love are associated with its different images presented in the work: earthly love with the real Beatrice and love with the divine Beatrice, while worldly love is typified to spiritual love.

Key words: *autobiography, author, discourse, personality, self-image, Middle Ages, philosophy.*

Постановка проблеми. Наприкінці XIV-го століття автобіографія поступово набуває на той час нової для неї функції відображення зовнішньої сторони життя. У цей період виникають ліричні автозображення, які прославляють лицарство та лицарську любов. У контексті вивчення автобіографії епохи середньовіччя актуальним є питання самої можливості автобіографічного вираження особистості та його реальне втілення у релігійній системі цього періоду. В епоху середньовіччя людина ще не могла зобразити себе літературно невимушено та самодостовірно, тому що її об'єктивують різноманітні контексти, найголовніші з яких релігійний, церковно-історичний та локально-історичний.

Причини строгих меж при характеристиці особистості полягають не в нездатності до самозображення, а в тому, що тодішній індивідуум був реально обмежений. Середньовіччя відвертало увагу людини від неї самої, при цьому активно концентрувало основну її увагу на духовних проблемах. Середньовічна людина не мала самосвідомості, їй була притаманна так звана групова свідомість, яку німецькі дослідники називають *das Allgemein*, все інше приховувала завіса тільки ілюзій, віри та занепокоєнь (Я. Бургардт). Тодішня людина усвідомлювала себе лише як члена певної групи чи сім'ї. Цей факт і пояснює своєрідну нечіткість зображуваних у той період персоналій, які сповнені широким об'єктивним змістом християнської культури епохи середньовіччя. Тому нерелігійні автобіографії в цей період практично не зустрічаються, а наявні окремі автобіографічні елементи проступають насамперед у любовній ліриці. Вони і закладають підґрунтя для поступового утвердження вже нового літературного жанру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Пропонована нами стаття продовжує попередні дослідження послідовності європейського автобіографічного дискурсу в історичному контексті від періоду античності (Шевців, 2022: 147–152) до християнства (Шевців,

2023: 166–171). Дослідження літературного простору епохи середньовіччя, зокрема його ліричного компоненту, представляють у своїх роботах О. Галич, І. Голубович, М. Кордон. Серед німецьких дослідників на увагу заслуговують роботи Г. Міша, М. Вагнер-Егельгааф, Ф. -Й. Арлінгауса, В. Ергарта, Л. Румперт, С. Зіміановскі. Французьке літературознавство в цій галузі досліджень представляють М. Клянші, К. Моріс, Ж.-Ш. Пеєн, Б. Розенвайн.

Метою статті є вивчення моменту зародження та особливостей становлення автобіографічного письма в епоху середньовіччя. **Об'єктом** дослідження є середньовічний автобіографічний дискурс. **Матеріалом** дослідження є літературні тексти «Історії моїх нещасть» П'єра Абеляра та «Нового життя» Данте Аліг'єрі.

Виклад основного матеріалу. Більше ніж тисячоліття автобіографічна праця Августина «Сповідь» не мала свого гідного продовжувача. Перші середньовічні автобіографічні твори опираються на його творчість, тодішня свідомість активно шукає Бога. Парадоксально, але форма ствердження людського «я» невіддільна від його заперечення. В епоху середньовіччя відбувся синтез агіографічного жанру, який продовжує євангельську традицію зображення християнських святих, із рисами інших жанрів. Для розвитку середньовічного автобіографізму велике значення мала житійна література як християнська література, якій притаманні дуже строгі жанрові канони. В Європі життя святих існували як певний тип біографічної літератури. Так, наприклад, Д. Чижевський відзначає величезний вплив житійної літератури на весь наступний літературний розвиток (Чижевський, 2003: 65). Релігійні автобіографії середньовіччя залишаються в основному повчальними і ще не стають сповідальними в суб'єктивному сенсі. В цей період лише повільно релігійний досвід починає відриватися від особистості (Roy, 1965: 35–36).

Головними рисами середньовічної культури є домінування християнської релігії, рефлексивність і психологічна самозаглибленість. Можна

констатувати, що автобіографії як літературного жанру в епоху середньовіччя ще не існувало. А твори, що прямували до цього жанру, могли подати лише фрагментарний портрет людського характеру. Автобіографічні твори в цей період виникали спорадично, з великими часовими проміжками, були малочисельними та відомими лише вузькому колу читачів. У цей час такі твори були не нормою, а виявом дещо маргінального і не цілком ясного за своєю суттю звичаю розмови про себе самого.

Особливе місце серед середньовічних автобіографічних творів відведено «Історії моїх нещасть» («*Historia calamitatum mearum*») відомого французького мислителя та богослова П'єра Абеляра (1079–1142) (Абеляр, 2004). Вона адресована начебто другові монаху, який мав би розрадити автора у важкій життєвій ситуації. Цей текст часто подають як окремий літературний твір, підсилюючи тим самим його значення як життєпису. Створений на початку 1130-х років, текст містить близько 30 сторінок рукопису, в якому на фоні конфлікту Абеляра з навколишнім світом послідовно розгортається тема власної значущості автора. Риторичку епістолярного мистецтва викладали в тодішніх школах, а сам лист в середні віки це вже чітко виражений літературний жанр, який не вимагає його обов'язкового відправлення. Тому цей момент можна вважати добре продуманим літературним прийомом. Абеляр пише егоцентричного листа, не зважає на нещастя свого друга, який також у цей момент потребував його доброї поради (Wolff, 2003: 41–48).

У зображеному конфлікті визріває переконання Абеляра в неординарності своєї особистості. Автор не лише описує свої душевні страждання, але й прагне акцентувати успіхи власного інтелектуального становлення. Звернення до друга, яке ми розуміємо як авторське звернення до самого себе, викликане потребою пояснити себе самому, (пере)усвідомити своє «я». Вважають, що цей друг постає свого роду двійником Абеляра, який у своєму листі повністю поглинає свого адресата (Wolff, 2003: 41–48).

Автобіографічний дискурс Абеляра викликаний нагальною потребою самозосередитися на своїх почуттях та розібратися в них. Важливо, що Абеляр презентує себе грішником лише перед Богом, але не перед людьми. Він представляє себе як значущу людину в мудрості, в любові до жінки а також і в своїх нещастях. Абеляр був глибоко віруючим і не ставив собі за мету боротися проти християнського світогляду. «Історія моїх нещасть» написана для широкого кола сучасників

Абеляра та адресована його нащадкам, щоб історія життя цієї людини не була заплямлена ворогом. Абеляру добре знайома «Сповідь» Августина, але він не бере її за приклад для опису свого життя (Courcelle, 1963: 276). «Історія моїх нещасть» є добре структурованим описом, в якому чітко дотримано хронологічного порядку. При цьому бачимо бажання автора відновити правду про дві важливі події його життя. Абеляр створює собі імідж борця та розвиває аристократичну модель, де честь та репутація відіграють важливу роль. Ця надзвичайно обдарована людина досягає слави, яка викликає заздрість його суперників (Wolff, 2003: 41–48).

«Історія моїх нещасть» виражає потребу автора ще раз пережити минуле, особливо почуття кохання до Елоїзи, щоб усвідомити, що ж сталося в дійсності. Образ, який змальовує Абеляр, уже відходить від традиції Августина, а згодом стає надбанням вже наступної літературної традиції. Абеляр створює читачеві уяву про ідеологічну боротьбу, що мала місце у Франції у другій половині XII-го століття, і допомагає побачити реакційну роль католицької церкви в цій боротьбі. «Історія моїх нещасть» тяжіє до традиційних агіографічних тем, оскільки існує ряд житій, які були відомі Абеляру. Звідси робимо висновок про те, що образ цього персонажу впливає з тодішньої традиції агіографії.

Абеляр визнає гріховність своїх діянь і особливо думок, він не позбавлений почуття сорому. Але в його розповіді відсутня межа, яка б відділяла його теперішнього від колишнього. Абеляр пише самовиправдання з метою возвеличити себе, а сам все-таки залишається прихованим під своєрідною маскою. Він створює образ самотнього індивіда, який прагне уваги оточення. Це авторське «я» постає через його відношення до Бога. Зображені Абеляром окремі аспекти життя своєрідно стилізують минуле. Підсумовуючи, наголосимо, що автобіографічний дискурс Абеляра вже є провісником культури Відродження в нетрях середньовіччя (Wagner-Egelhaaf, 2000: 117).

Відгомін актуальності середньовічної заборони «розмови про себе» відчутний у «Новому житті» («*Vita nuova*») видатного італійського-поета Данте Аліг'єрі (1265–1321). Жодних рукописів Данте для нащадків не збереглося, як і жодних документальних представлень його творчості. Можливо ми більше говоримо про міфічного Данте, в якого мало спільного з Данте історичним. Крім того виникає запитання, чи можна цей твір тлумачити як автобіографічний чи його слід тлумачити лише духовно та релігійно (Prill, 1999: 1–10).

Цей автор розпочинав творчий шлях прихильником поетичної школи «нового солодкого стилю». Це був літературний напрям, який виникає на межі Середніх віків і Ренесансу. Характерним для цього стилю було містичне тлумачення любові як неземного почуття і прагнення до божества, а також тяжіння до гармонії, передача різних відтінків переживань і людських почуттів, звернення до творчості філософів і мислителів. Автобіографічний дискурс Данте відкриває нові аспекти середньовічної філософії кохання і його протиріччя. На ньому лежить відбиток строгих законів і норм лицарської куртуазної поезії, головним завданням якої було возвеличення неземного кохання до чарівної дами.

Сама назва твору має особливе значення, тому що в момент зустрічі автора з прекрасною Беатріче починається власне його нове життя. У «Новому житті» окремі твори розташовані хронологічно, вони пов'язані між собою коротким прозовим текстом пояснювального змісту. Коментуючи події Данте начебто виходить за межі сюжету, а згодом знову повертається в нього вже з новими знаннями. У своєму творі Данте уникає точних дат, не називає конкретних імен, обмежується лише короткими натяками на певні події, вибудовує складний текст, насичений різними символами та багатозначними, непростими для розуміння алегоріями. За ідеал високої та благородної любові цей автор узяв самозречення. Композиція самопредставлення Данте досить вигадлива. Цей твір розглядають як збірку юнацької лірики, що підпорядкована єдиному сюжету. Ця збірка включена в прозовий текст, який дуже прискіпливо її коментує. Однак викликає дискусії погляд на «Нове життя» як на юнацьку лірику. Підґрунтям для такого підходу служить тодішній вік автора (25–27 років). Проте слід врахувати той факт, що цей вік в епоху середньовіччя був уже пов'язаний зі зрілістю. Характерна для цього автобіографічного дискурсу юнацька тональність в дослідженнях літературознавців пояснюється віртуальним поверненням Данте в роки його юності та дитинства.

Вибудований на історії високого неземного кохання автобіографічний дискурс Данте так назвати можна лише умовно. Цей твір називають ліричною сповіддю, у якій правда тісно переплітається з поетичним вимислом, це особливий змішаний жанр літератури, так звана прозоетрія. Він не лише повторює те, що раніше пережив, а й доповнює розповідь своїми поглядами на філософію Платона чи Аристотеля (Friedrich, 1964: 93). За

допомогою цього літературного прийому ліричні переживання героя стають сильнішими та виразнішими. «Нове життя» розглядають як надзвичайний літературний документ, у якому не лише висловлюються почуття до померлої коханої, але й ініціюється діалог із тогочасними поетами про поезію, мову, кохання (Історія європейської ментальності, 2004: 429), що розвивається, виходячи з того, що середньовічна література була сприятливим середовищем для активних дискусій щодо етичних, філософських і дидактичних питань.

Немає однакості в поглядах на цей твір і в італійському літературознавстві. З одного боку, приймається думка, що Данте зображає свою любов до реальної Беатріче. Прихильники іншої точки зору переконані, що образи «Нового життя» глибоко символічні, як і весь твір, буквально прочитання якого дуже обмежене і не може дати повного уявлення про весь задум письменника. В образі прекрасної Беатріче дослідники вбачали Римську імперію, римську державу або ж просто жінку-ідеал. Біографи старшої генерації не сумнівалися в існуванні Беатріче, але їхні наступників почали висловлювати певні сумніви, що виникали під впливом алегоричного трактування «Божественної комедії» («*La Divina Comedia*»), в якій Беатріче стала символічною фігурою. Однак архівні матеріали доводять, що роки життя реально існуючої Біче Портінарі співпадають з роками життя Беатріче з «Нового життя».

Важливим моментом є вивчення рівнів автора та читача, які уможливають перехід від сентиментальної любовної лірики до глибокої філософської поезії. Оповідач, якого позначаємо як «Данте», описує своє кохання. При цьому Я-оповідач чергується з роллю, у якій він описує пережиті ним події (наприклад, розділи 2, 3) і привабливою, майже виправдальною роллю, якою він звертається до читача з поясненнями свого письма (наприклад, розділ 1, 25). Це чергування між повідомленням і виправданням підсилює враження, що ми маємо справу з оповідачем, який є і автором, і персонажем. Це вже дистанційоване від часу подій «Я», що розмірковує про свої реальні переживання (Glauch, 2010: 160).

Результатом роботи І. Драча над «Новим життям» Данте став не лише його український переклад, а й характеристика стилю великого італійця як неширокого (Данте, 1965: 121). Любов виявляється не лише в центрі «Нового життя». Данте сміливо виводить свою любов у центр твору та в центр всесвіту, минаючи події, що відбувалися у його місті, країні чи у світі. Знак «дев'ятки», який пронизує всю книгу, пов'язаний з образом Бе-

тріче. Він виявляється своєрідним зухвальством віруючого католика. Фізіологічні процеси людського життя (народження, ріст, дорослішання) прив'язуються до становлення, благородного почуття, у якому Данте вбачав сенс людського життя. «Нове життя» стосується не лише земної любові до реальної Беатріче. Воно починається з цієї любові та завершується любов'ю божественною. Різні рівні любові пов'язані з її різними образами: земна любов з реальною Беатріче та любов з божественною Беатріче, при цьому світська любов типологізується до любові духовної (Verp- sen, 2001: 27).

Автобіографічний дискурс Данте відображає світосприйняття його автора. На основі вивчення зв'язків цього твору з попередньою літературною традицією і шляхів відходу від неї підсумуємо, що «Нове життя» представляє перехід від Середніх віків з їх умовними канонами до Відродження (Wagner-Egelhaaf, 2000: 52). Це відображається і на автобіографізмі Данте. При інтерпретації автобіографічного дискурсу Данте слід зважати на умовність такого формулювання і обов'язково враховувати середньовічні канони розуміння кохання. Смерть Беатріче є історичним фактом і акцією вищої справедливості. Поет лише оспівує своє кохання, але не приймає на себе відповідальність за його так звану «ангелізацію». Данте не порушує звичай зберігати у таємниці ім'я дами свого серця. Це особлива автобіографія душі, що радіє та глибоко страждає, та віха породження

особливого типу свідомості, «для якого надзвичайно виросла значимість його «я» і в той же час значимість традиційних ідеалів (Monne, 2001: 45). Факт відсутності в Данте відкритого самовихваляння можна пояснити існуючою в середньовіччі забороною подібних висловлювань.

Висновки. Античні автори спогадової літератури не ставили завдання пізнання особистості. На перше місце в той час виходила фіксація суспільно-значущих сторін життя. Автобіографічні розповіді середньовіччя дуже різняться від попередніх, у них відсутня конкретна форма. У середньовічному автобіографічному дискурсі відображена деформація богословського трактату, релігійної літератури та хроніки. Звернення середньовічного автора до себе є не самоціллю, а лише проміжною ланкою на його шляху глибокого пізнання Бога. Важливим імпульсом самозаглиблення людини стала запроваджена з 1215 року практика церковної сповіді. Звернений до реципієнта автобіографічний дискурс П'єра Абеляра вже набирає рис психоаналізу, він сповнений катарсичної та терапевтичної сили.

«Нове життя» Данте Аліг'єрі є дуже делікатним поєднанням лірики та епіки, в якому автор вже переступає межі середньовічних поглядів і передбачає ідеї гуманізму наступної епохи. Різні оповідні інстанції (Я-оповідач, Я-головний герой, Я-автор) перетворюють цей ліричний твір на спогади та глибоку авторську рефлексію про реально пережиті моменти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абеляр П. Історія моїх страждань. Листування Абеляра й Елоїзи ; [пер. з латинської Р. Паранько]. Львів : Літопис, 2004. 136 с.
2. Данте Аліг'єрі. Vita nuova. Нове життя ; [пер. з італ. : М. Бажан, І. Драч, В. Житник та інш.]. Проз. текст пер. та примітки склав А. Перепада ; Редакція Г. Кочура. К. : Дніпро, 1965. 135 с.
3. Історія європейської ментальності / [за ред. П. Дінцельбахера / пер. з нім. В. Кам'янець]. Львів : Літопис, 2004. 720 с.
4. Шевців Г. М. Жанрово-стильові особливості європейського античного автобіографічного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря] : Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип.47. Т. 4. С. 147–152.
5. Шевців Г. М. До питання християнського автобіографічного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря] : Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 59. Т. 3. С. 166–171.
6. Чижевський Д. І. Історія української літератури. К. : Видавничий центр «Академія», 2003. 563 с.
7. Bernsen Michael. Die Problematisierung lyrischen Sprechens im Mittelalter. Eine Untersuchung zum Diskurswandel der Liebesdichtung von den Provenzalen bis zu Pertrarca, Tübingen :Niemeyer, 2001. 366 S.
8. Courcelle P. Les Confessions de Saint Augustin dans la tradition littéraire : antécédents et postérité. Paris, 1963. 743 P.
9. Friedrich Hugo. Epochen der italienischen Lyrik. Frankfurt a.M. : Verlag Victorio Klostermann, 1964. 784 S.
10. Glauch Sonja. Ich-Erzähler ohne Stimme. Zur Andersartigkeit mittelalterlichen Erzählens zwischen Narratologie und Mediengeschichte, in : Haferland, Harald & Meyer Matthias (Hrsgg.) : Historische Narratologie-mediävistische Perspektiven. Berlin/New York : o.A., 2010. S. 149–185.
11. Monne Pierre. Ville réelle et ville idéale à la fin du Moyen Âge: Une géographie au prisme des témoignages autobiographiques allemands. *Annales. Histoire, Sciences Sociales* 56e Année, No. 3 (May-Jun., 2001), Pp. 591–621.

12. Prill Ulrich. Dante. Verlag: Y.B. Metzler, 1999. 245 S.
13. Roy Pascal. Die Autobiographie: Gehalt und Gestalt. Stuttgart : Kohlhammer Verlag, 1965. S. 35–36.
14. Wagner-Egelhaaf Martina. Autobiographie. Stuttgart Weimar : Verlag J. B. Metzler, 2000. 221 S.
15. Wolff Étienne. Abélard et lautobiographie. Colloque international de Nantes. Éditeur : Presses universitaires de Rennes, 2003. Pp. 41–48.

REFERENCES

1. Abeliar P. (2004) Istoriiia moikh strazhdan. Lystuvannia Abeliara y Eloizy ; [per. z latynskoi R. Paranko]. Lviv : Litopys. 136. [in Ukrainian].
2. Dante Alihieri (1965) Vita nuova. Nove zhyttia ; [per. z ital. : M. Bazhan, I. Drach, V. Zhytnyk ta insh.]. Proz. tekst per. ta pryमितky sklav A. Perepadia ; Redaktsiia H. Kochura. K. : Dnipro. 135. [in Ukrainian].
3. Istoriiia yevropeiskoi mentalnosti (2004) / [za red. P. Dintselbakhera / per. z nim. V. Kamianets]. Lviv : Litopys. 720. [in Ukrainian].
4. Shevtsiv H. M. (2022) Zhanrovo-stylovi osoblyvosti yevropeiskoho antychnoho avtobiohrafichnoho dyskursu. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Ivana Franka / [redaktery-uporiadnyky M. Pantiuk, A. Dushnyi, I. Zymomria] : Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka». Vyp.47. T. 4. 147–152. [in Ukrainian].
5. Shevtsiv H. M. (2023) Do pytannia khrystyianskoho avtobiohrafichnoho dyskursu. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Ivana Franka / [redaktery-uporiadnyky M. Pantiuk, A. Dushnyi, I. Zymomria] : Drohobych : Vydavnychi dim «Helvetyka». Vyp. 59. T. 3. 166–171. [in Ukrainian].
6. Chyzhevskyi D. I. (2003) Istoriiia ukrainskoi literatury. K. : Vydavnychi tsentr «Akademiia». 563. [in Ukrainian].
7. Bernsen Michael (2001) Die Problematisierung lyrischen Sprechens im Mittelalter. Eine Untersuchung zum Diskurswandel der Liebesdichtung von den Provenzalen bis zu Petrarca. [The problematization of lyrical speaking in the Middle Ages. An investigation into the change in discourse in love poetry from the Provençals to Petrarca]. Tübingen : Niemeyer. 366. [in Deutsch].
8. Courcelle P. (1963) Les Confessions de Saint Augustin dans la tradition littéraire : antécédents et postérité. [The Confessions of Saint Augustine in the literary tradition : antecedents and posterity]. Paris. 743. [in French].
9. Friedrich Hugo (1964) Epochen der italienischen Lyrik. [Epochs of Italian poetry]. Frankfurt a.M. : Verlag Victorio Klostermann. 784. [in German].
10. Glauch Sonja (2010) Ich-Erzähler ohne Stimme. Zur Andersartigkeit mittelalterlichen Erzählens zwischen Narratologie und Mediengeschichte. [First-person narrator without a voice. On the otherness of medieval storytelling between narratology and media history] in : Haferland, Harald & Meyer, Matthias (Hrsgg.) : Historische Narratologie-mediävistische Perspektiven. Berlin/New York : o.A. 149–185. [in German].
11. Monne Pierre (2001) Ville réelle et ville idéale à la fin du Moyen Âge : Une géographie au prisme des témoignages autobiographiques allemands. [Real city and ideal city at the end of the Middle Ages: A geography through the prism of German autobiographical testimonies]. Annales. Histoire, Sciences Sociales 56e Année, No. 3. 591–621. [in French].
12. Prill Ulrich (1999) Dante. [Dante]. Verlag : Y.B. Metzler. 245. [in German].
13. Roy Pascal (1965) Die Autobiographie: Gehalt und Gestalt. [The autobiography: content and form]. Stuttgart : Kohlhammer Verlag. 35–36. [in German].
14. Wagner-Egelhaaf Martina (2000) Autobiographie. [The autobiography]. Stuttgart Weimar : Verlag J. B. Metzler. 221. [in German].
15. Wolff Étienne (2003) Abélard et lautobiographie. [Abelard and the autobiography]. Colloque international de Nantes. Éditeur : Presses universitaires de Rennes. 41–48. [in French].